

СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА АР КРИМ

Вступ. Сучасний стан розвитку економіки сільського господарства АР Крим багато в чому зумовлений макроекономічними та глобальними факторами, що характеризуються нестабільністю. Насамперед, значному впливу на зниження рівня виробництва та затяжну рецесію, сприяли світова економічна (фінансова) криза та структурна перебудова економіки держави. Аналіз статистичного спостереження за останнє десятиліття показав, що в цілому в виробництві сільськогосподарської продукції відмічається деяке зниження обсягів. При цьому залишається актуальним питання визначення основних тенденцій та факторів фінансово-економічного стану розвитку сільського господарства АР Крим.

Мета публікації. Метою дослідження та публікації є вивчення основних тенденцій сучасного фінансово-економічного стану розвитку економіки сільського господарства АР Крим та визначення факторів, що на них впливають.

Виклад основного матеріалу. Становлення ринкових відносин на селі супроводжувалося якісними перетвореннями в складі виробників сільськогосподарської продукції. Основними тенденціями останніх років стало значне збільшення кількості підприємств з одночасним розукрупненням виробництва. Якщо в 1990 році в АР Крим функціонувало 313 сільськогосподарських підприємств, то до середини 2010 року налічувалося вже 1755 діючих підприємств, основним видом діяльності яких є сільськогосподарське виробництво і надання послуг у рослинництві і тваринництві. При цьому в 2010 році в АР Крим здійснювали господарську діяльність 374 великих і середніх сільськогосподарських підприємства, з яких 26 (6,9 %) - державні (в 1990 році їх частка складала 55,1 %). Настільки ж суттєво знизився внесок державних сільськогосподарських підприємств у створення продукції сільського господарства. До 1991 року держсектором вироблялося близько половини продукції господарств усіх категорій і трьох п'ятих – сільськогосподарських підприємств, а в 2010 році його частка склала відповідно 2,3 і 5,0 відсотка. Недержавними сільськогосподарськими підприємствами в 2010 році вироблено 44 % валової продукції всіх категорій господарств і 95 % - сільгоспідприємств.

За останні чотири роки дещо змінилася структура сільгосптоваровиробників в АР Крим. Зокрема, підвищився відсоток господарських товариств та приватних господарств при скороченні питомої ваги фермерських господарств. Така тенденція свідчить про поступове укрупнення сільськогосподарського виробництва. Це також підтверджується скороченням чисельності підприємств в 2010 році порівняно з 2007 роком, основним видом діяльності яких є виробництво та реалізація сільськогосподарської продукції, надання послуг та виконання робіт в сільському господарстві. З іншого боку, чисельність таких підприємств в 2010 році порівняно з 2008 та 2009 роками збільшилася відповідно на 5 % та 2 %, що пояснюється функціонуванням інституту банкрутства, наслідком якого стала реорганізація, санація та ліквідація цих підприємств.

Завдяки позитивній динаміці чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг для на початок 2011 року, дохід сільськогосподарських підприємств АР Крим склав 227 млн.грн, хоча досягти прибутковості рівня 1995 року допоки не вдалося.

За останні п'ять років прибутковість виробництва сільськогосподарської продукції зросла більш ніж на 10%. При цьому слід відмітити, що виробництво продукції тваринництва залишається збитковим впродовж останніх 16 років (хоча динаміка збитковості дещо скоротилася) і тільки в 2010 році отриманий фінансовий результат від виробництва і реалізації цього виду продукції зумовив отримання рівня рентабельності в 4,1 %.

Фінансові результати, отримані сільськогосподарськими підприємствами АР Крим, обумовлені рентабельністю виробництва продукції рослинництва и збитковістю виробництва продукції тваринництва. Тільки в 2010 року простежується тенденція до покращення ситуації, що підтверджується рентабельністю обох галузей.

Найбільший рівень рентабельності – більше 71 % зафіксований в 1995 році при виробництві продукції рослинництва, а найбільший рівень збитковості – 36 % - в 2000 році при виробництві продукції тваринництва.

Динаміка суми чистого прибутку, що припадає на одне сільськогосподарське підприємство АР Крим має нестабільну динаміку: в 2005 році порівняно з 1995 роком рівень чистого прибутку зріс в 10 разів в склав 3,2 млн.грн.; в 2007 році ситуація змінилася і сума чистого прибутку склала 870,5 тис.грн., але при цьому до 2010 року фіксується тенденція до підвищення його рівня. Так, в 2010 році порівняно з 2007 роком чистий прибуток збільшився більш ніж у два рази.

Динаміка частки прибуткових сільськогосподарських підприємств дещо відрізняється від динаміки суми чистого прибутку в розрахунку на одне підприємство. Якщо в 2005 році порівняно з 1995 роком відмічається значне зростання суми чистого прибутку, отриманого одним підприємством, то питома вага прибуткових господарств має тенденцію до зниження – від майже 77 % у 1995 році до 57% у 2005 році. Схожа ситуація і в 2010 році порівняно з 2007 роком. За цей період частка прибуткових господарств зменшилася на 7 %

На відміну від динаміки суми прибутку, зміна суми збитку має стабільну динаміку збільшення. В 2010 році порівняно з 1995 роком на одне сільськогосподарське підприємство припадає 1,1 млн.грн. збитків, при чому питома вага збиткових господарств збільшилася майже в 2 рази и досягла майже 42 %.

В аграрному секторі економіки як і раніше простежується негативна тенденція неурегульованості розрахунково-платіжних відносин. Актуальною залишається проблема неплатежів. Саме проблема неплатежів стала однією з основних причин неплатоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Протягом ряду років залишається тенденція збільшення обсягів взаємних неплатежів суб'єктів господарської діяльності Автономної Республіки Крим. Станом на 31 грудня 2009р. обсяг дебіторської заборгованості збільшився на 82,5%, кредиторської - на 16,9% і склав відповідно 1858,7 млн.грн. і 1691,3 млн.грн. Заборгованість сільськогосподарських підприємств в загальній сумі дебіторської заборгованості в АР Крим збільшилася і склала 9,6%, кредиторської - 7,7%.

У структурі як дебіторської, так і кредиторської заборгованості найбільша питома вага припадає на іншу поточну заборгованість (50,5% і 63,3% відповідно, або 938,1 млн.грн. і 1070,3 млн.грн.). За 2009 рік дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги збільшилась на 82,4% і станом на 31 грудня 2009 року склала 872,8 млн.грн. Заборгованість до бюджету зросла в 2,1 рази і склала 102,0 млн.грн., або 17,8% всієї заборгованості АР Крим перед бюджетом. Заборгованість з оплати праці протягом року зменшилася незначно (на 1,6%) і склала 33,2 млн.

Станом на 1 січня 2010 р. загальна сума дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств склала 1858,7 млн.грн., а це у 8 разів вище рівня 2002 року. При цьому більше половини заборгованості припадає на поточну заборгованість.

Загальна сума кредиторської заборгованості склала 1691,3 млн.грн. (в т.ч. 621 млн.грн. - довгострокова і 1070,3 млн.грн. - поточна), що в 3 рази більше, ніж у 2002 році. Негативне сальдо дебіторсько-кредиторської заборгованості з 2002 по 2004 рік свідчить про катастрофічну нестачу коштів для погашення кредиторської заборгованості за рахунок дебіторських зобов'язань.

Заборгованість сільськогосподарських підприємств в загальній сумі дебіторської заборгованості АР Крим значно збільшилася і склала 9,6 %, кредиторської - 7,7%. За 2010 рік сума поточної дебіторської заборгованості збільшилася на 82,4%, кредиторської - на

26,0%. Дебіторська заборгованість перевищує кредиторську на 10%, тоді як в 2003 році спостерігається зворотна ситуація і кредиторська заборгованість перевищує дебіторську заборгованість майже в 2,5 рази.

Аналіз динаміки процедур банкрутства доводить, що ріст неплатоспроможності обумовлений значним рівнем заборгованості. Так, до 2007 року спостерігалось зростання кількості порушених справ, при цьому 2007 рік став піковим. Причинами цього можна визначити наступні:

- поділ власності, який проводився у тому числі за рахунок впровадження процедур банкрутства;
- активізація "очищення" реєстру підприємств державними органами (як правило ДПП) боржників шляхом ініціації закриття відсутніх за місцем реєстрації підприємств;
- використання процедур банкрутства як можливості списання заборгованості.

При цьому тенденція зростання кількості підприємств, що ввійшли до однієї із стадій банкрутства, схожа з тенденцією розвитку економіки регіону і держави в цілому (це проявляється і в стійкому зростанні в 2004-2007 рр. і спаді в 2008-2010 рр.).

Загалом кількість підприємств, що знаходяться в стадіях розпорядження майном і санації зменшується (кількість підприємств у стадії розпорядження майном в 2004 році склала 100 одиниць, у стадії санації - 18 одиниць, а в 2010 році відповідно 59 і 19). Причинами тенденції зменшення кількості підприємств у стадії розпорядження майном є збільшення кількості процедур, що починаються із стадії ліквідації, і скорочення за досліджуваний період кількості підприємств, які потенційно можуть вийти з процедури банкрутства без ліквідації.

Низька питома вага процедур санації обумовлена тим, що в Україні в цілому і в АР Крим зокрема, інститут банкрутства виконує іншу, ніж в країнах Західної Європи, США роль. В нашій країні інститут банкрутства призначений передусім для передачі власності і для ліквідації рудиментів трансформації планової економіки, яка в Україні ще має окремі елементи.

Значна питома вага стадії ліквідації підприємств (близько 90%) пов'язана передусім з головною метою інституту банкрутства, а також з великою кількістю справ, які ведуться за спрощеною процедурою і які допускають формальне закриття підприємства, а потім списання сум заборгованості.

Загальна кількість сільськогосподарських підприємств відносно яких проведена процедура розпорядження майном за досліджуваний період склала 39 одиниць (5,8 % від загальної кількості підприємств-банкротів АР Крим, відносно яких проводиться за аналогічний період розпорядження майном); загальна кількість санаційних процедур відносно сільськогосподарських підприємств, що проведені за досліджуваний період дорівнює 134 одиницям (майже 92 % загальної кількості в АР Крим).

Майже 35% від загальної кількості підприємств-банкротів, що ліквідовані, припадає на сільськогосподарські підприємства.

При цьому простежується динаміка збільшення як процедур відновлення платоспроможності через санаційні зміни, так і ліквідації. Значний ріст процедур ліквідації починається з 2007 року (в порівнянні з 2006 роком майже в 6,5 разів).

Висновки. Сучасний стан фінансово-економічного становища економіки сільського господарства характеризується нестабільністю та неефективністю. Фінансові результати, отримані сільськогосподарськими підприємствами АР Крим обумовлені рентабельністю виробництва продукції рослинництва и збитковістю виробництва продукції тваринництва. Тільки в 2010 року простежується тенденція до покращення ситуації, що підтверджується рентабельністю обох галузей. Заборгованість сільськогосподарських підприємств в загальній сумі дебіторської заборгованості в АР

Крим збільшилася і склала 9,6%, кредиторської - 7,7%. Наслідком такого фінансово-економічного становища сільськогосподарських підприємств стало зростання кількості порушених справ про банкрутство (майже половина загальної кількості в АР Крим). При цьому причинами зменшення кількості підприємств, що знаходяться в стадіях розпорядження майном і санації (5,8 % від загальної кількості підприємств-банкрутів АР Крим) є збільшення кількості процедур, що починаються із стадії ліквідації (близько 90%), і скорочення кількості підприємств, які потенційно можуть вийти з процедури банкрутства без ліквідації.

Анотація

У статті проведено дослідження сучасного фінансово-економічного стану економіки сільського господарства АР Крим, виявлені основні чинники, що впливають на його розвиток.

Ключові слова: фінансово-економічний стан, сільське господарство, прибуток, рентабельність, банкрутство.

Аннотация

В статье проведены исследования современного финансово-экономического состояния экономики сельского хозяйства АР Крым, выявлены основные факторы, оказывающие влияние на его развитие.

Ключевые слова: финансово-экономическое состояние, сельское хозяйство, прибыль, рентабельность, банкротство.

Summary.

The modern financial and economic condition of Crimean agricultural economics investigated in the article, influencing of the main factors identified for its development.

Keywords: financial and economic situation, agriculture, revenue, profitability and bankruptcy.

Список використаної літератури:

1. Антоненко Л.А. Влияние мирового экономического кризиса на мелких товаропроизводителей в трудах М.И. Тугана-Барановского / Л.А. Антоненко // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 8. - С. 10-16.
2. Барановський О.І. Сутність і різновиди фінансових криз / О.І. Барановський // Фінанси України. - 2009. - № 6. - С. 3-13.
3. Багратян Г.А. Світова криза та Україна: проблеми й нові підходи до фінансового регулювання / Г.А. Багратян, І.С. Кравченко // Фінанси України. - 2009. - № 4. - С. 33-41.

4. Буковинський С.А. Фінансова криза в Україні: вплив на розвиток економіки та деякі заходи з досягнення фінансової стабілізації / С.А. Буковинський // Фінанси України. - 2010. - № 11. - С. 10-30.
5. Кириченко О.А. Кредитування аграрного сектору економіки в умовах глобальної фінансової кризи / О.А. Кириченко, В.Д. Кудрицький // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 5. - С. 207-222.